

I. N. 7.

EXERCITIUM ACADEMICUM

DE

USU QUEM PRÆSTAT

**PSYCHOLOGIA
OECONOMO**

QUOD

Conf. Ampl. Fac. Philos. in Acad. Auroica

PRÆSIDE

VIRO Maxime Reverendo atque Amplissimo,

D: NO PETRO KALM,

Oecon. PROFESS. Reg. & Ord.

Reg. Acad. Scient. Holm. nec non Societ. Lit. Ups.
MEMBRO,

Bonorum disquisitioni submittit

IOHANNES ARELIN,

ABOÆ-FENNO.

In Aud. Majori Die V. Martii An. MDCCLX.

H. A. M. S.

ABOÆ, Impressit Direct. & Typogr. Reg. Magn. Duc.
Finland. JACOB MERCKELL,

S:æ R:æ M:tis
MAXIME FIDEI VIR
Perillustris atque Generosissime DOMINE
**D^{N.} JEREMIA
WALLEN,**

Provinciarum Aboënsis atque Björneburgensis
ut &
Præfecturæ Alandiæ
PRÆSES & GUBERNATOR
Eminentissime

MÆCENAS SUMME.

Generosissime. Vir.
Themidis. Tutor. Palladis. Amice. Conterraneo-
rum. Delicium.
Ne. Succenseas. Mihi.
Qui.
Te. Gravissimis. In. Finlandiæ. Inprimis. Bonum.
Vergentibus. Negotiis. Maxime. Distentum.
Interpellare. Sustinui.

Ast.

Ast.

Gratia. Præstita. Virtusque. Qua. Coruscas.
Splendidissima. Animum. Ad. Facinus.
Hoc. Suscipiendum. Hæsitanti.
Addiderunt.

Ut.

Piæ. Mentis. Submissam. Declararem. Venerationem.
Simulque.

Quam. Devotissime. Rogarem. Patiariis.
Me. Opellamque. Hanc. In. Te. Habere. Tutorem.
Fortissimum.

Ego.

Dum. Vixero. Animarum. Effectorem. Rogabo.
Ardentissime. Velit. Diem. Illum.

Quam. Longissime. Abesse. Jubere. Quo.
Abitum. Tuum. Universa. Patria. Inprimis.
Fennones. Lugebunt.
Permansurus.

Perillustris atque Generosissimi NOMINIS
TUI

Devotissimus Cultor,
JOHANNES ARELIN.

Amplissimo atque Celeberrimo VIRO

Dn. ALGOTHO A. SCARIN,

Historiæ & Philos. Civ. *PROFESSORI* Regio & Ord. Bibli-
thecæ Præfecto & Societatis Litterariæ Upsaliensis *MEMBRO*
Gravissimo.

Maxime Reverendo atque Celeberrimo VIRO

Dn. Doct. JACOBO GADOLIN,

Scient. Nat. *PROFESSORI* Reg. & Ord Reg. Scient. Stockh.
MEMBRO Dignissimo, utriusque Consistorii *ADSESSORI* Gra-
vissimo, Eccles. Aboënsis Fen. *PASTORI* Longe Meritissimo.

MÆCENATIBUS MAGNIS.

NE ægre feratis, oro obtestorque, *MÆCENATES* quod
Nomina Vestra splendidissima, oppellæ huic, cui præ-
ter Materiei nobilitatem nihil est nitoris præfixerim.
Ut hoc auderem causa fuit favor ille plane singularis, quo
Musarum cultores amplecti soletis & cujus me inprimis par-
ticipem fieri haud dedignati estis. Respicienti igitur, *VOS* O-
ro, chartaceum hoc munusculum, quod, Vobis in Arrha-
bonem perrennantis Venerationis offero, & me eodem, quo
cœpistis, favore in posterum etiam beare pergite. Summum
NUMEN VOS Conservet in longam annorum seriem, salvos
& sospites in Reipublicæ utriusque atque Ecclesiæ emolu-
mentum certissimum, in Familiarum Vestrarum Nobilissima-
rum solatium dulcissimum, In Clientum Vestrorum Patroci-
um exoptatissimum. Sic vovet vovebitque

Celeberrimorum NOMINUM VESTRORUM

Cliens devotissimus,
JOHANNES ARELIN,

Kongl. Maj:ts

Ero, Tjenare och Capitain wid Björneborgs Regemente til Fot
Den Wålborne Herren,

Herr CARL REINHOLDT
von KNORRING.

Kongl. Maj:ts

Ero, Tjenare och Fendrick
Den Högwålborne Herren,

Herr Baron AXEL GUSTAV
KURCK;

Höggunstige Gynnare.

Wäckenheten af Edra wålgjerningar, dem jag i Edra för-
nåma Huus åtnjutit, Höggunstige Herrar och Gynna-
re, hafwer satt mig i en så stor skuld hos Eder, at jag fin-
ner mig aldeles oförmögen, at den samma någonsin kunna mig
afbördas. I synnerhet hafwen I, Wålborne Herr Capitein i de
svara År jag haft förmen at handleda Eder E. äldsta Son uti we-
tenskaper; bewist så många och stora prof af ynnest och godhet, at
mig fela ord, at dem utsäga. Fördenksfull, om, jag wid denna
min första Academiska Lärospåns framgifs wande i dagsljuset,
skulle med stilla tigande dem gå förbi, kunde jag aldrig med skäl
undgå namn af en den otacksammaste. Uptagen dertfore Höggun-
stige Herrar Gynnare, dessa ensaldiga rader, dem jag Eder har
Uran at upofra, såsom witnen til den djupa wördnad och tacksam-
ma fune jag för Eder bår, som under ständig anhängande hos
Allmækten om Edert så Timmeliga som Ewiga wål til min död
Framhårdar

Wålborne och Högwålborne Herrar

Eder

Edmjukaste Tjenare

JOHANNES ARELIN

VIRO *Admodum Reverendo atque Praclarissimo*
D:no MARTINO CERENIO,
RECTORI Scholæ Cath. quæ Aboæ est, dignissimo, ut &
ad Acad. hanc Theol. Adjuncto meritissimo,

Admodum Reverendo atque Praclarissimo VIRO
D:no Mag. HENRICO CARPELIO,
Ecclesiarum Korpoënsium PASTORI integerrimo, nec non
Adjuncto Theol. ad hanc Acad. dexterrimo,

VIRO *Plurimum Reverendo atque Praclarissimo*
D:no SAMUELI WACKLIN,
PASTORI Ecclesiæ, quæ DEO in Laihila colligitur,
Laudatissimo,

FAUTORIBUS quovis honoris cultu prosequendis.

Foetum hunc juvenilis ingenii, oro, benigno exci-
pente vultu, quem Vobis Fautores Optimi, in tes-
seram grati animi, ob favoris, cuius in me exstare
voluistis documenta maxima, offero. Meum erit Su-
premum rerum Moderatorem calidissimis interpellare
precibus pro Vestra Vestrorumque perenni felicitate.

Admodum Rev. atque Præcl. NOMINUM VESTRORUM

Cultor humillimus,
JOHANNES ARELIN.

D. D.
PROOEMIUM.

Ortales quisquis paullo attentius consideraverit, maximam in ipsis mox inveniet in constantiam. Nunc etenim placet hoc, nunc illud, & quod antea placuerat, nunc displicet, quod antea displicuerat, nunc arridet. Hoc non solum in vita quotidiana atque inter plebejos, sed inter ipsos etiam, qui ingenio valere atque eruditi esse volunt, evenit. Historia namque litteraria satis superque ostendit asserti hujus veritatem, quomodo uno vel altero seculo hæc vel alia scientia præ aliis floruerit, & tempore hoc ad finem perducto adeo evilescece cœperit, ut passim & propalam contemptui esset; altera inter ea in locum ejus in thronum splendore quotidie ad crescentem, ascendente. Exemplum hujus rei anxie ut quæramus non est opus. Methaphysica & Oeconomia curioso hoc in puncto satisfacere possunt. Ante aliquod tempus,

A præ-

præsertim dum Scholastici Domini erant, quænam disciplina majore in flore erat Methaphysica & quam minus excolebant Oeconomia? Hoc vero tempore omnes fere maximas suas delicias quærunt & inveniunt in rebus sensualibus meditandis, maximisque illas extollunt laudibus: e contrario Metaphysicam cum suis partibus, in quibus etiam Psychologia est, ut VOLFIO ejusque sequacibus placet, cujus objecta abstracta sunt, ut noxiam detestantur, scommatibus ornant, & qui mitiorem ipsi addunt simam, minus utilem censent. Verum enim vero, homunciones hi, si rite examinarent utilitates illas, quam plurimas, quas Methaphysica complexive sumta humano generi pollicetur, vel si illas tantum, quas Psychologia, cui attentionem nostram nunc altius affixam volumus, secum fert, perpenderent, judicium suum de hac re, perversum, certe mutarent, hoc que mutato omni nisu in id incumberent, ut sibi, quantum possibile est, res in ea tractatas, perspectas redderent. Multum curæ, laboris & industriæ, queritur Celeberr. *D. nus* VALLERIUS in *Psychologia sua Empirica* §. 23. multum corporum naturæ investigandæ & detegendæ impendere solent plerique, quod tamen omne caducum est & terrenum, & intra angustissimos hujus vitæ terminos nobis inserviens; animam autem, præstantissimum illud a DEO in nobis factum depositum, qua cetera animalia longe antecellimus, sua natura indestructibilem, immortalem, & æternæ felicitati apud DEUM fruendæ destinata, vel ignorant, vel negli-

gligunt. Sed nonne usus ille reliquis jam relictis, deberet unumquemque sensualium admiratorem excitare ad Psychologiam diligentius excolendam, quem in Oeconomicis habet, quemque jam, favente NUMINE ostensurus sum esse maximum. Interim L. B. Te rogo, velis, pro solita tua modestia, mitiorem conatui huic juvenili addere lituam. Fateor cogitationes has esse rudes majoremque, quam penes me deprehendo, requirere experientiam: fateor itidem me momentum nihil timere, cum bonis has meditationes commendem, probe sciens eum neminem dimittere, quin dente Theonino rodatur.

§. I.

Vestigia Philosophorum prementes, mox, quid per terminos fronti dissertationis impressos intellectum voluerimus, significabimus. Psychologiam igitur præeunte Celeb. VALLERIO in *Psyc. Emp.* §. II. definimus per scientiam de anima. *Oeconomus* autem nobis venit sub duplici consideratione, vel ut publicus, vel, ut privatus: Per publicum intelligimus eum, qui, ut toti societati per acquisitionem opum earumque debitum usum bene fiat, utque omnes illi qui in hanc consenserunt bene valeant, prospicit. Hoc titulo insigniuntur inprimis Principes in societatibus, & pro diversa reipublicæ forma interdum magnates ut in Aristocratia; interdum populus ipse ut in Democratia; interdum denique & Princeps, & magnates, & Populus ut in mixta. Privatus autem nobis

nobis est ille, qui bona iusto modo acquisita, recte in usum suum & suorum tractare novit.

§. II.

EXplicatis sic terminis, apertior nobis patet via ad ipsam rem proprius accedendi, liberiusque cogitationes nostras aperiendi. Et ut ordinem servemus, primo dispiciendum quid utilitatis Oeconomus publicus ex cognitione Psychologica habeat. Inter publicos occurrit nobis primum princeps. Si quem certe hunc existimamus debere callere artem noscendi homines. Huic enim circumstat cohors magna subditorum, qui omni studio interdum etiam machinationibus, quærunt gratiam Principis, ut eo facilius fines sibi propositos attingant. Alii, qui boni nominantur, eum in finem de gratia summi imperantis solliciti sunt, ut consilia salubria ei dent in commodum publicum vergentia; alii iterum eum in finem, ut privatae eorum res bonum habeant successum, & ideo non verentur, data occasione, illum decipere, concivibus maculas adspargere, & totaliter opprimere. Hæc & alia ejusmodi incommoda facillime evitare potest Princeps, modo ex Psychologia, se ipsum suasque infirmitates, aliosque probe nosse dedicerit, iisque qui adulari voluerint, a se removeat, alios vero dignissimos amicitia sua eligat.

Porro, quemadmodum omnes sapientes Principes de eo solliciti sunt, ut numerus civium augeatur; ita non minorem in id tendunt curam, ut amorem eorum sibi concilient. In priori fundatur robur

robur reipublicæ, in posteriori securitas summi imperantis; hunc autem, puta amorem Populi, sine cognitione nominata non posse acquiri docebunt exempla adducenda. Legimus 2. Sam. 15. de Absalone Filio Davidis, quod omni ex Populo Israëlis accedenti ad se, ut salutaret, extendebat manum suam & apprehendens osculabatur eum. Faciebatque hoc omni Israëli venienti ad iudicium, ut audiretur a Rege & sollicitabat corda Virorum Israëli. Atque adeo felix fuit in arte sua, ut postea v. 13. diceretur: toto corde universus Israël sequitur Absalon. E contrario autem alia fuit facies rerum Rehabeam Filii Salomonis, qui nescivit uti animis subditorum suorum. Ille enim instructus a consiliariis suis imperitis, noluit lenia dare verba Populo, quam ob causam etiam maxima pars ab ipso descivit. 1. Reg. 12.

Huc accedit; quod Psychologiæ ignarus in legibus ferendis, ut & in iudiciis dicendis, facillime ab recto abeat tramite.

Tandem cognitione nostra comitante in castris Rex degens multum utilitatis apud plebem effectuat. Hujus rei testimonia in historiis reperiuntur plurima. Apud CURTIUM elegantissima legi potest Oratio exitatoria cujusque animis opta, ab ALEXANDRO ad exercitum habita, antequam cum DARIO ad illum flumen confligeret. Ibi macedonas suos, virtutis eorum inveteratæ admonebat, Orbis Terrarum liberatores eos salutabat; spem pervenienti ad terminos Herculis & Bacchi ingerebat; omnia, quæ restarent facillime vinci, nec gladio opus esse,

umbonibus propelli, affirmabat; victorem Atheniensium Philippum Patrem in memoriam revocabat; Thebarum funditus everfarum species ob oculos ponebat; victoriam apud Granicum annum, item, tot Urbes, aut expugnatas, aut in fidem receptas memorare non negligebat. Græcos alia utitur methodo excitandi: varia illa bella, a Persis ipsis illata, in memoriam revocat; insolentiam DARIÏ nec non XERXIS delineat; injuriam Diis eorumque Templis illatam exponit; Urbes expugnatas, fœderaque humani divinique juris violata referebat. Ad illyrios atque Thracas, qui rapto vivere assueti erant, extimulandos non eadem apta erat oratio.

Aliter verba profert: ostendit auri argentique multitudinem; cum contemptu memorat ornatum eorum effœminatum; paupertatem suam, præda diti ab iis capienda, levandam docet. Et quis omnes illos modos milites excitandi in historiis annotatos enumerare valet. Satis est, quod Psychologiæ gnarus facile inveniat verba ad finem apta, quæ ignarus nescit.

Legati ad externos missi disciplina hac nostra etiam opus habent. Et inquit VALCHIUS in Lex. Phil. voc. Gesandter, die schwache und kräfte seines eigenen gemüths / auch die anderer gemüther zu erforschen wissen / um solche erlangte erkentnis zum grund der flugheit im conversiren zu legen. Illis enim agendum est cum hominibus diversissimorum ingeniorum temperamentorum, affectuumque, quos omnes dignoscere impossibile est sine cognitione Psychologi-

Psychologica. Qui iterum diversa ingenia; tempera-
 menta, affectusque noscere dataque occasione illis
 uti nescit, parum aut nihil proficiet in rebus sibi
 propositis. Hanc rem testatur Academiae nostrae Can-
 cellarius Illustrissimus, Comes Regis Regnique Sena-
 tor Celsissimus CAROLUS GUSTAVUS TESSIN
 in Epistola sua XXIV part. 4:ta ad Principem Hæ-
 reditarium GUSTAVUM, dum ita dicit: Jag har
 sedt ett fredeslut brådskras för det/ at en wäl-
 lustig Man ej fick njuta i ro sin middags-sömn un-
 der den tiden underhandlingen påstod. Sic se res e-
 tiam habet cum reliquis, quibus cum Oeconomia
 publica negotii est, siue domi sint in negotiis sibi
 concreditis occupati, siue in locis publicis, in con-
 cione aliqua magna siti, verba facientes; hac cogni-
 tione laudata destituti nihil proficient. Sed ne in tu-
 guriis versari asvefacti diutius inutiliter balbutiendo,
 molestiam aulicis creemus, ad casam, unde egressi
 sumus iterum revertemur.

§. III.

Usum, quem Oeconomus privatus ex cognitione
 Psychologica habet, exposituris, occurrit Oeco-
 nomus noster in cœlibatu constitutus, eum relinque-
 re cupiens, sociam thori adquisiturus. Quantum in-
 ter sit virtute prædita gaudere uxore quotidiana do-
 cet experientia. Illam, qui habet, felix æstimatur &
 est etiam æstimandus. Nam præter id, quod habeat
 in ea auxilium in rebus domesticis certissimum, quam-
 vis parvæ conditionis, semper contentus esse potest;
 contentus negotia sui muneris exequitur: contentus

servos & ancillas ad pensa absolvenda ordinat: sed e contrario si inciderit in uxorem vitiis sœdam, nunquam contento esse potest animo, si vel maximis gauderet divitiis, si maximæ eum mulcerent amœnitates, si denique de cognâtis, & antiquitate generis, & gloria majorum claris sibi gratulari posset; tamen inquietat eum domi Xantippe semper tonans; foris memoria ejus cum inquietum reddit. Quum res tanti sit ponderis, cui sanum est sinciput negare nequit maxima opus esse circumspicione. Non sufficit, videre, ducere, sed insuper, requiritur ut, si conjugium felix esse debeat probe exploret inclinationes animi, temperamenta, affectusque dominantes, cœteraque, quæ huc pertinent accurate observet, & cum suis conferat. Hoc vero sine cognitione Psychologica rite peragi posse, quemque sine difficultate videre existimamus.

Ulterius, matrimonio consummato, familiarius cum ipsa conversatur, meliorque ipsi jam est occasio, animi ejus affectiones, ope cognitionis laudatæ, expiscandi. Quibus Cognitis, ad voluntatem ejus melius se componere potest, amorem mutuum conservare, dissidia, jurgia & quæ sunt cœtera, quæ ex minima interdum re oriri possunt, quæque vaserrimus generis humani hostis ferere non intermittit, evitare, reverentiam, obedientiamque debitam conservare & si forte per imprudentiam suam, illam perdiderit, iterum sine difficultate recuperare; & sic in cœteris.

Adhuc, res est manifestissima, rempublicam quamlibet bene valere, cum subditorum numerus magnus est; cum vero in numero illo civium multi reperiuntur boni, eo melius adhuc valere, itidem in aprico est. Boni autem reperiri non possunt nisi educatio naturaliter procedat, nisi principiis, puta Psychologicis fulciatur. Hisce igitur principiis instructus Oeconomus facillime exquirere potest, ad quod vitæ genus, a natura destinatus est pulsio, adque illud illum applicat, al-

lectationi-

lectationibus, ad animi ejus inclinationes, ad temperatis, ad progressus faciendum instigat, probe sciens, cum affectus, temperamenta nota sunt; allestationibus plus effici, quam castigationibus etiam durissimis, cum hæc nimie naturalem plerumque vividitatem ingeniorum prorumpere prohibeant, stupiditatem vero comitem habeant. Et ut res eo meliorem habeat successum, maxime sollicitus est, ut acquirat hominem morum probitate conspicuum & ad informandum idoneum, cui pusionem tradat, & nota animi constitutione, contento, eum conservatum annitur, Animo, ut permolestum hoc opus facile & feliciter absolvatur, memoriæ affixa habens verba auctoris Historiæ Animalium, quæ post longam dissertationem de necessitate educationis liberorum rectæ institutæ, ita sonant: En nations wål eller we kommer altså hufwudsafeligen an på barnaupfostran: blir den samma rätt wårdad och handhafd, så, främjes den borgeliga sällheten; men i widrig händelse hjälper ingen ting til samhällens wålstånd.

In servis denique dirigendis non minimo usui est cognitio Psychologica. De hac re loquitur in Oeconomia versatissimus Mathes. Prof. Extraord. JOH. KRAFTMAN in utroque drag af Acad. föreläsning i Landth., dum dicit: En förnuftig Psychologie kommer härvid på 1000de sätt til måtto, med hwilken kan uträttas mycket hos en skumög arbetare. In primis, quum homines per primævam corruptionem ita depravati sint, ut mandatis haud raro contraria faciant secundum illud: *Nitimus in vetitum semper cupimusq; negata.* Et præterea id plerumque, quod cum coactione conjunctum est, male succedat, adeo ut mandatis semper niti magis noxium, quam proficuum sit Oeconomo, necesse est, ut alia ei sit cognita methodus servos suos, ad pensa proposita libere & rite peragenda, instigandi. Bene cum ipsis loqui debet, cognita cujusvis constitutione, interdum laudibus efferre; interdum donationes exiguas largiri; sed inter omnia cavere debet sibi, nequid nimis, & nequid

& nequid de auctoritate sua herili detrahatur, quemadmodum Prof. Extr. Math. JOH. KRAFTMAN in libello laudato monet, ubi etiam multa haud contemnenda suppeditat consilia, quæ fere omnia Psychologicis nituntur principiis, quæque Oeconomorum sibi perspecta reddere & sequi poenitebit neminem.

§. IV.

JAM Oeconomum nostrum privatum comitemur extra domum visuri, an usum aliquem habeat ex cognitione Psychologica in commercio cum vicinis, quem etiam in hoc puncto observamus esse maximum. Nos unicum adferemus exemplum ad assertum nostrum illustrandum: potest accidere, ut experientia, sæpe accidisse, testatur, ut quis vicinum habeat rixis deditum, qui minima occasione maxima alteri adfert incommoda, & in pratorum, & in sylvæ partium, & in locorum piscatui aptorum dominio & usurpatione denegando & sub aliquo prætextu sibi vindicando; unde non tantum inimicitia acerbissima ipsos inter oriuntur, sed etiam jacturam faciunt ambo multorum dierum multæque pecuniæ, quæ melius collocari potuissent ad Oeconomiam sublevandam si cognita animi vicini dispositione Oeconomus sese eidem ad temperare voluisset, quam primum ejus rei mentionem fieri audiverit. Et sic in innumeris aliis casibus se res habet, quos omnes, & longum, & difficile esset enumerare; ideo, memores etiam supellectilis nostræ curæ ulteriori materiei hujus nobilissimæ expositione Superfedemus.

S. D. G.

